

Sygn. akt I ACa 1487/15

Sygn. akt I ACz 1967/15

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 lutego 2016 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – Wydział I Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Barbara Górczanowska (spr.)
Sędziowie:	SSA Zbigniew Ducki SSA Sławomir Jamróg
Protokolant:	st.sekr.sądowy Beata Lech

po rozpoznaniu w dniu 10 lutego 2016 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa B. D.

przeciwko Towarzystwu (...) S.A. w W.

o zapłatę

na skutek apelacji powódki

od wyroku Sądu Okręgowego w Kielcach

z dnia 11 sierpnia 2015 r. sygn. akt I C 652/15 oraz zażalenia strony pozwanej od postanowienia zawartego w punkcie II tego wyroku

- 1. zmienia punkt I zaskarżonego wyroku w ten sposób, że: „zasądza od strony pozwanej na rzecz powódki kwotę 20.000 zł (dwadzieścia tysięcy złotych) z ustawowymi odsetkami opóźnienia od dnia 5 lutego 2015 roku”;**
- 2. oddala apelację w pozostałej części;**
- 3. oddala zażalenie;**
- 4. koszty postępowania odwoławczego między stronami wzajemnie znosi.**

SSA Zbigniew Ducki SSA Barbara Górczanowska SSA Sławomir Jamróg

UZASADNIENIE

wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 10 lutego 2016 r.

Powódka B. D. domagała się zasądzenia od pozwanego Towarzystwa (...) S.A. w W. kwoty 90.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 5 lutego 2015 r., tytułem zadośćuczynienia za krzywdę poniesioną na skutek śmierci matki w wyniku wypadku komunikacyjnego w dniu 5 sierpnia 2005 r., którego sprawca był ubezpieczony przez pozwanego od odpowiedzialności cywilnej.

Pozwane Towarzystwo (...) S.A. w W. wносиło o oddalenie powództwa zarzucając, że wypłaciło już powódce zadośćuczynienie w kwocie 10.000 zł, co wyczerpuje obowiązek naprawienia doznanej krzywdy.

Wyrokiem z dnia 11 sierpnia 2015 r. Sąd Okręgowy w Kielcach I Wydział Cywilny powództwo oddalił i nie obciążył powódki obowiązkiem zwrotu kosztów procesu na rzecz pozwanego.

Podstawą rozstrzygnięcia były następujące ustalenia faktyczne:

W dniu 5 sierpnia 2005 r. w B. doszło do wypadku komunikacyjnego, w wyniku którego śmierć poniosła M. K. – matka powódki, a którego sprawcą był ubezpieczony przez pozwanego od odpowiedzialności cywilnej R. P.. Powódka w chwili śmierci matki miała 25 lat, mieszkała razem z mężem i trojgiem małoletnich dzieci w wieku: 8, 5 i 3 lat. Mąż powódki nie pracował, nadużywał alkoholu. Powódka pracowała dorywczo i stale korzystała z pomocy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej. W opiece nad dziećmi pomagała jej matka, która mieszkała blisko powódki i zostawała z jej dziećmi, gdy powódka pracowała. Powódka spędzała z matką święta i uroczystości rodzinne. Zawsze mogła liczyć na pomoc matki. Powódka mocno przeżyła śmierć matki, przez miesiąc nie mogła pracować. Potem ból stawał się mniejszy, powódka zmuszona była wrócić do normalnego życia. W 2008 r. urodziła czwarte dziecko. W 2009 roku powódka podjęła stałą pracę, później korzystała z zasiłku dla bezrobotnych. W 2014 r. rozwiódła się z mężem i obecnie mieszka sama z dziećmi. Obecnie w święta i dzień urodzin powódka odwiedza grób matki. W toku postępowania likwidacyjnego, w dniu 4 lutego 2015 r. pozwany przyznał i wypłacił powódce kwotę 10.000 zł tytułem zadośćuczynią na podstawie art. 448 k.c.

W świetle takiego stanu faktycznego Sąd Okręgowy uznał powództwo za nieuzasadnione. Jakkolwiek Sąd stwierdził, że śmierć osoby najbliższej powoduje naruszenie dobra osobistego osoby związanej emocjonalnie ze zmarłym, a prawo do życia w rodzinie i utrzymania tego rodzaju więzi stanowi dobro osobiste członków rodziny i podlega ochronie na podstawie art. 23 i art. 24 k.c., zaś art. 448 k.c. daje podstawę do przyznania osobie bliskiej zmarłemu zadośćuczynienia, to jednak uznał, że spełnione już przez pozwanego świadczenie w wysokości 10.000 zł stanowi sumę odpowiednią w rozumieniu powołanego przepisu. Sąd podkreślił, że od daty zdarzenia upłynęło już 10 lat, a krzywda, podobnie jak szkoda ma charakter dynamiczny, tj. podlega zmianom w czasie. Obecnie cierpienia powódki nie są już znaczne, gdyż przez tak długi okres czasu zdążyła ona niewątpliwie przystosować się do nowej sytuacji i zaakceptować ją. Zadośćuczynienie związane z utratą bliskiej osoby ma przede wszystkim na celu ułatwienie żyjącym członkom rodziny przejście przez psychiczny proces akceptacji zaistniałego stanu rzeczy. Ma więc pomóc najbliższym przeżyć okres żałoby. Okoliczności sprawy wskazują jednoznacznie, że okres żałoby u powódki jest już zakończony. Za nieprawdę Sąd uznał twierdzenia powódki, że po śmierci mamy została sama. Powódka ma bowiem czworo własnych dzieci i z pewnością jest z nimi związana co najmniej tak mocno jak z matką. Konieczność opieki nad małoletnimi dziećmi wymagała niewątpliwie od powódki szybkiego powrotu do normalnego życia i codziennych obowiązków. Sąd zauważył, że na rozprawie w dniu 11 sierpnia 2015 r. powódka zeznała, że okres żałoby trwał „miesiąc może trochę dłużej”, że ból po śmierci mamy zaczął delikatnie ustępować. Powódka zeznała wprawdzie, że nadal zdarzają się momenty załamania, gdy odczuwa brak matki, jednakże okoliczność tą Sąd uznał za całkowicie naturalną, jednak żadna kwota zadośćuczynienia nie jest w stanie tej sytuacji zmienić i zrekompensować powódce braku matki. Według Sądu powódka nie udowodniła także, aby śmierć matki pogorszyła jej stan zdrowia. Sąd podkreślił, że była ona reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika i nawet po zeznaniach powódki złożonych na rozprawie w dniu 11 sierpnia 2015 r. pełnomocnik oświadczył, że nie zgłasza żadnych wniosków dowodowych.

Sąd pierwszej instancji ustalił ponadto, że nie istnieje związek przyczynowy pomiędzy śmiercią matki a korzystaniem przez powódkę z pomocy opieki społecznej, gdyż jak wynika z zeznań powódki, opieka ta była świadczona na jej rzecz jeszcze przed śmiercią M. K.. Oceniając powyższe okoliczności Sąd uznał, że w sprawie niniejszej odpowiednią kwotą zadośćuczynienia jest 10.000 zł, zaś żądane przez powódkę roszczenie jest znacząco wygórowane. Śmierć najbliższej osoby zawsze jest niezwykle traumatycznym przeżyciem. Odczuwana wtedy krzywda ma charakter subiektywny, dlatego dla osoby poszkodowanej odpowiednia kwota zadośćuczynienia jest kwotą wysoką. Sąd jednak musi ocenić sytuację strony obiektywnie. W ocenie Sądu Okręgowego zadośćuczynienie przyznawane w razie naruszenia dóbr osobistych nie powinno być wygórowane. Jego zadaniem jest bowiem umożliwienie członkom rodziny zmarłego dostosowanie się do nowej, trudnej sytuacji życiowej. Jest natomiast rzeczą oczywistą, że zadośćuczynienie to nie ma na celu wyrównania wszelkich strat poniesionych przez rodzinę na skutek śmierci osoby najbliższej. Nie może przecież budzić wątpliwości, że w razie śmierci osoby najbliższej zasądzenie jakiegokolwiek kwoty, nie będzie w stanie tego spowodować. Jednocześnie przyznawanie wysokiej rekompensaty za cierpienia psychiczne po śmierci osoby bliskiej mogłoby być uznane za moralnie nie uzasadnione, skoro nie może budzić wątpliwości, że zadośćuczynienie takie nie może mieć na celu odniesienia wyraźnych korzyści majątkowych. Biorąc powyższe pod uwagę na podstawie art. 448 k.c. Sąd oddalił powództwo. O kosztach Sąd orzekł na podstawie art. 102 k.p.c. uznając, że sytuacja materialna i rodzinna powódki przemawia za zwolnieniem jej z obowiązku zwrotu kosztów procesu na rzecz pozwanego.

Od wyroku Sądu Okręgowego apelację wniosła powódka B. D., zaskarżając wyrok w części oddalającej powództwo, co do kwoty 50.000 zł z ustawowymi odsetkami od 5 lutego 2015 r. do dnia zapłaty. Powódka zarzuciła naruszenie przepisów prawa materialnego poprzez błędną wykładnię art. 24 § 1 k.c. w zw. z art. 448 k.c., polegającą na przyjęciu, że przyznana na rzecz powódki suma na etapie przedsądowym tytułem zadośćuczynienia w wysokości 10.000 zł jest odpowiednia do doznanej przez nią krzywdy i spełnia funkcję kompensacyjną, podczas gdy przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności sprawy mających wpływ na jej wysokość jest ona rażąco zaniżona i niewspółmierna do doznanych przez powódkę cierpień co uzasadniałoby przyznanie zadośćuczynienia po jej śmierci.

Wskazując na powyższe, powódka wносиła o zmianę zaskarżonego wyroku w części i zasądzenie od pozwanego na rzecz powódki kwoty 50.000 zł wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 5 lutego 2015 r. do dnia zapłaty tytułem zadośćuczynienia zgodnie z art. 448 k.c. w zw. z art. 24 § 1 k.c., zasądzenie od strony pozwanej na rzecz powódki kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego za obie instancje według norm przepisanych.

Pozwany ubezpieczyciel Towarzystwo (...) S.A. w W. wniósł zażalenie na postanowienie zawarte w ww. wyroku, zarzucając naruszenie art. 98 § 1 k.p.c. poprzez przyjęcie, iż powódka z uwagi na swoją sytuację materialną nie powinna zwrócić pozwanemu kosztów procesu w postaci kosztów zastępstwa procesowego, pomimo oddalenia jej powództwa w całości, a także z uwagi na okoliczność, iż powódka w toku procesu była reprezentowana przez fachowego pełnomocnika, a zatem nie można mówić, iż była ona jedynie subiektywnie przeświadczona o słuszności dochodzonego roszczenia, lecz, że ryzyko wszczęcia niniejszego postępowania było jej znane. Wobec powyższego pozwany wniósł o zmianę postanowienia zawartego w pkt. II wyroku poprzez zasądzenie na rzecz pozwanego od powódki kosztów procesu w postaci kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych z godnie z żądaniem zawartym w pkt. 2 odpowiedzi na pozew

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja powódki jest częściowo uzasadniona.

Na wstępie należy zaznaczyć, że apelacja nie podnosi żadnych zarzutów naruszenia prawa procesowego, w tym co do poczynionych przez Sąd pierwszej instancji ustaleń faktycznych przyjętych za podstawę rozstrzygnięcia. Zatem ustalenia te Sąd Apelacyjny w całości podziela i przyjmuje za własne, uznając je w pełni za prawidłowe i wystarczające do merytorycznej oceny zgłoszonego przez powódkę żądania. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, te właśnie ustalenia nakazują podzielić zarzuty apelacji co do nieodpowiedniej wysokości przyznanego powódce świadczenia jeszcze przed wszczęciem procesu.

Trafnie Sąd Okręgowy wskazał, że zadośćuczynienie jest formą rekompensaty pieniężnej z tytułu szkody niemajątkowej i obejmuje swym zakresem wszelkie cierpienia fizyczne i psychiczne, które nie mogą być bezpośrednio przeliczone na pieniądze. Ustawodawca nie wprowadził przy tym żadnych kryteriów, jakimi powinien kierować się sąd przy ustalaniu wysokości należnego poszkodowanemu zadośćuczynienia, ograniczając się jedynie do stwierdzenia, iż ma być ono „odpowiednie”, co jest pojęciem o charakterze niedookreślonym. Z tego względu w orzecznictwie, a także w doktrynie wskazuje się kryteria, którymi należy kierować się przy ustalaniu wysokości zadośćuczynienia pieniężnego za naruszenie dóbr osobistych. Kryteriami tymi są m.in.: rodzaj naruszonych dóbr osobistych, forma naruszenia, stopień nasilenia i czas trwania ujemnych przeżyć psychicznych spowodowanych naruszeniem i wpływ naruszenia na społeczną pozycję pokrzywdzonego, a także rodzaj i stopień winy sprawcy szkody z uwzględnieniem, iż nie pozostaje bez znaczenia także cel, który zamierzał osiągnąć sprawca podejmując działanie naruszające dobra osobiste (np. SN w wyroku z dnia 11 kwietnia 2006 r., I CSK 159/05, LEX nr 371773). Zadośćuczynienie ma charakter uznaniowy i korygowanie przez sąd drugiej instancji zasądzonego zadośćuczynienia może być aktualne w zasadzie tylko wtedy, gdy przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności sprawy, mających wpływ na jego wysokość, jest ono niewspółmiernie nieodpowiednie, tj. albo rażąco wygórowane, albo rażąco niskie (por. wyrok SN z dnia 30 października 2003 r., IV CK 151/02, LEX nr 157306; wyrok SN z dnia 7 listopada 2003 r., V CK 110/03, LEX nr 602308), tzn. gdy sąd dopuścił się tzw. „błędu braku” albo niewłaściwie ocenił całokształt - należycie ustalonych i istotnych okoliczności, popełniając tzw. „błąd dowolności”.

W ocenie Sądu Apelacyjnego uznana przez Sąd Okręgowy za odpowiednią kwota zadośćuczynienia w wysokości 10.000 zł, w okolicznościach niniejszej sprawy, jest rażąco zaniżona, albowiem Sąd ten niewłaściwie ocenił całokształt okoliczności sprawy, co prawidłowo wywodzi powódka. Kwota taka odbiega przy tym od grupy przeciętnych kwot przyznawanych przez sądy pierwszej instancji na podstawie art. 448 k.c. w przypadku naruszenia dobra osobistego jakim jest emocjonalna więź z osobą tak bliską jak matka. Analiza uzasadnienia zaskarżonego wyroku i motywów, jakimi kierował się Sąd Okręgowy przy ustalaniu „odpowiedniego” zadośćuczynienia dla powódki, pozwala na stwierdzenie, że związek powódki z matką był bardzo bliski a matka świadczyła jej istotną pomoc w trudach związanych z wychowywaniem trojga dzieci, udzielała jej codziennego wsparcia. Sam fakt, że powódka pozostawała już wówczas w związku małżeńskim i sama miała troje dzieci, co Sąd Okręgowy uznał za istotną okoliczność wpływającą na zmniejszenie zadośćuczynienia, nie podważa silnego związku uczuciowego pomiędzy nią a zmarłą matką. Zwrócić należy uwagę, że powódka była osobą młodą, miała 25 lat, a stosunkowo młoda była także jej matka (nie osiągnęła nawet 50 lat). Powódka mogła zatem liczyć na pomoc i wsparcie matki jeszcze przez długi okres czasu, a wskutek tragicznego wypadku, została tego pozbawiona przedwcześnie. Nie jest to bez znaczenia, zwłaszcza że powódka wsparcia i pomocy nie uzyskiwała od swojego męża, który nadużywał alkoholu i z którym następnie się rozwiodła. Należy podkreślić, że wysokość zadośćuczynienia powinna zostać ustalona nie tylko z uwzględnieniem okoliczności, że śmierć każdej osoby jest zdarzeniem pewnym, które prędzej czy później musi nastąpić, ale też z przeprowadzeniem pewnej prognozy na przyszłość, co do prawdopodobnego kształtowania się relacji między uprawnionym a zmarłą osobą bliską. Zadośćuczynienie ma bowiem charakter całościowy i obejmuje wszelkie cierpienia zarówno te doznane, jak i te które wystąpią w przyszłości. Zatem pomimo osłabienia więzi pomiędzy matką i córką w związku z założeniem przez córkę własnej rodziny, ta konkretna sytuacja rodzinna oraz wiek zmarłej, więź ta, przejawiająca się w różny sposób, mogła się w kolejnych latach, aż po dzień dzisiejszy, kształtować tak samo, jak dotychczas. W takim razie wpływ czasu, jaki nastąpił od dnia śmierci matki, jakkolwiek ma znaczenie, to jednak w sytuacji powódki, nie może prowadzić do oceny, iż powódka zerwanej więzi rodzinnej z matką już nie potrzebuje i jej braku nie odczuwa. Ma rację Sąd Okręgowy, że żadna kwota zadośćuczynienia nie jest w stanie tej sytuacji zmienić i zrekompensować powódce braku matki, jednakże zadośćuczynienie powinno mieć pewną odczuwalną wartość. Należy też zaznaczyć, że zadośćuczynienie jest oderwane od sytuacji majątkowej pokrzywdzonego, zatem zła sytuacja majątkowa powódki nie może decydować o wysokości ustalonego zadośćuczynienia i nie uwzględniać wysokości zadośćuczynienia w innych podobnych sprawach. (wyrok SN z dnia 20 sierpnia 2015r., II CSK 594/14, LEX nr 1801545).

Mając zatem na uwadze powyższe rozważania Sąd Apelacyjny uznał, iż kwota zadośćuczynienia określona przez Sąd Okręgowy jest zaniżona, jednakże nie w zakresie określonym przez apelującą. Uwzględniając wszystkie przytoczone przez Sąd Okręgowy okoliczności mające wpływ na wysokość krzywdy powódki jak również wskazane wyżej uwagi,

Sąd Apelacyjny uznał, iż łączną kwotę zadośćuczynienia zamykającą się sumą 30.000,00 zł uznać należy za adekwatną do rozmiaru krzywdy powódki wywołanej śmiercią matki w wypadku komunikacyjnym w dniu 5 sierpnia 2005 r. Pozwany w toku postępowania likwidacyjnego wypłacił powódce z tytułu zadośćuczynienia jedynie kwotę 10.000 zł. W związku z powyższym do wypłaty na rzecz powódki pozostawała jeszcze kwota 20.000,00 zł. Żądana w apelacji dalsza kwota 30.000 zł byłaby istotnie wygórowana w okolicznościach niniejszej sprawy, na które Sąd Apelacyjny powołał się powyżej. Tak ustalone zadośćuczynienie, w przekonaniu Sądu odwoławczego spełni swoją funkcję kompensacyjną w stosunku do powódki.

Odsetki za opóźnienie należało zasądzić zgodnie z regułą z art. 455 k.c. W aktualnym orzecznictwie dominuje bowiem pogląd, że poszkodowany może domagać się zasądzenia zadośćuczynienia z ustawowymi odsetkami od dnia wezwania o zapłatę (zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 marca 2009 r., sygn. akt V CSK 370/08, Lex nr 584212). Termin zapłaty przez ubezpieczyciela zadośćuczynienia za krzywdę z tytułu śmierci osoby w wypadku komunikacyjnym jest uregulowany przepisem art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu (...) i (...) Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 392 z późn. zm.), który stanowi lex specialis w stosunku do ogólnego przepisu art. 817 § 1 k.c. - termin ten wynosi 30 dni od dnia złożenia przez poszkodowanego lub uprawnionego zawiadomienia o szkodzie. Na gruncie niniejszej sprawy dniem tym była data dokonanej przez powódkę wezwania strony pozwanej do zapłaty zadośćuczynienia. Data początkowego terminu naliczania odsetek ustawowych wskazana przez powódkę w żądaniu pozwu, tj. data 5 lutego 2015 r., jest jak najbardziej prawidłowa. Dlatego też należało zasądzić na rzecz powódki odsetki ustawowe od kwoty zasądzonego zadośćuczynienia od dnia 5 lutego 2015 r. do dnia zapłaty.

Pomimo zmiany zaskarżonego wyroku, aktualne pozostaje rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego o kosztach postępowania. W zakresie orzeczenia o kosztach Sąd Apelacyjny nie podzielił zarzutu zażaleniowego pozwanego ubezpieczyciela o braku podstaw do zastosowania art. 102 k.p.c., na który powołał się Sąd pierwszej instancji. Biorąc pod uwagę stan majątkowy powódki oraz jej sytuację życiową, jak również - zgodnie z zasadami współzycia społecznego - charakter dochodzonego świadczenia, które ma być rekompensatą za poniesioną krzywdę, słusznie Sąd Okręgowy uznał, iż zachodzi szczególnie uzasadniony przypadek, o którym mowa w art. 113 ust. 4 ustawy o kosztach sądowych, wobec czego należało nie obciążać powódki kosztami sądowymi za pierwszą instancję. Natomiast w postępowaniu apelacyjnym powódka uzyskała blisko połowę dochodzonego świadczenia, a przy tym wygrała postępowanie zażaleniowe, zatem zaistniały przesłanki do wzajemnego zniesienia kosztów postępowania odwoławczego, na podstawie art. 100 k.p.c.

SSA Sławomir Jamróg	SSA Barbara Górczanowska	SSA Zbigniew Ducki
---------------------	--------------------------	--------------------